

**Udviklingsprojekt: Pædagogers kompetenceudvikling ved videreuddannelse om
Sprogtilegnelse**

af Dorthe Bleses, Hans Månsson og Birte Gudiksen

Februar 2010

INDHOLDSFORTEGNELSE:

<u>1. INDLEDNING - PROJEKTETS BAGGRUND OG FORMÅL</u>	2
<u>2. FORUNDERSØGELSEN – INSTITUTIONERNES SPROGPRAKSIS</u>	3
<u>3. RESULTATER AF KOMPETENCEUDVIKLINGSPROJEKTET I RINGSTED: PÆDAGOGERNES FAGLIGHED OG INSTITUTIONERNES SPROGPRAKSIS</u>	4
<u>4. EFFEKTER AF KOMPETENCEUDVIKLINGSPROJEKTET I FORHOLD TIL ORGANISATORISK LÆRING OG DET KOMMUNALE NIVEAU</u>	8
<u>5. DILEMMAER OG PROBLEMSTILLINGER I FORBINDELSE MED KOMMUNAL KOMPETENCEUDVIKLING</u>	10

1. Indledning - Projektets baggrund og formål

Det tidligere CVU-Storkøbenhavn, nu UCC, har de senere år udbudt et ét-årigt uddannelsesforløb om børns sprogtilegnelse på PD-niveau i samarbejde med Center for børnesprog ved Syddansk Universitet. Tre af modulerne fra denne uddannelse udgør en sprogvejlederuddannelse, som bl.a. tilbydes pædagoger fra daginstitutionsområdet. I perioden marts 2008 til februar 2009 deltog således 20 pædagoger samt 2 sundhedsplejersker¹ i denne uddannelse som et rekvireret forløb i Ringsted kommune.

Projektets formål var overordnet at se på effekten af denne uddannelsesindsats: hvilken betydning har det for institutionernes praksis ift. børns sprogtilegnelse? og hvilken betydning har det for den enkelte pædagogs kompetenceudvikling?

Den første del af projektet, som blev afviklet i foråret 2008, var en forundersøgelse, som fokuserede på at afdække institutionernes og pædagogernes praksis ift. sprogarbejde, samt de sprogforståelser der ligger til grund for dette arbejde. I denne del af undersøgelsen blev der foretaget en række fokusgruppeinterviews hhv. med pædagoger, som skulle deltage i uddannelsen, med forældre til børn i børnehveralden samt med repræsentanter fra forvaltningen.

De to efterfølgende dele af projektet skulle afdække sprogpædagogernes udbytte af uddannelsen samt effekten af uddannelsesindsatsen i daginstitutionsområdet. Den anden del af projektet blev udført i februar 2009, hvor sprogpædagogerne netop havde færdiggjort deres uddannelse. Her blev der dels lavet en spørgeskemaundersøgelse blandt alle deltagerne omkring deres udbytte af uddannelsen samt deres forventninger til uddannelsens betydning for deres kommende arbejdsliv, på det indholdsmæssige plan samt kollegialt og institutionelt. Derudover blev der foretaget et fokusgruppeinterview med de deltagere som deltog i det første fokusgruppeinterview inden uddannelsens start.

I den sidste del af undersøgelsen, som er foretaget i januar 2010, er der lavet tre gruppeinterviews kombineret med to institutionsbesøg. Dels et interview med repræsentanter fra forvaltningen, dels to interviews på to institutioner med pædagoger, der har været i uddannelse, institutionsleder samt i det ene tilfælde en kollega, der også arbejder med sprogvurderingerne. De to institutioner, der har indgået i undersøgelsen, er forskellige ift. den overordnede pædagogiske praksis. Den ene institution har således en meget struktureret pædagogik med stueopdeling og et tidsinddelt dagsprogram m.v., og den anden institution har 'selvforvaltning' som overordnet pædagogisk ramme, hvor børnene er aldersopdelt i grupper, men fysisk kan befinde sig hvor som helst i institutionen. Hensigten med den sidste del af undersøgelsen har især været at se på i hvor høj grad pædagogernes kompetenceudvikling har medført ændret praksis i institutionerne samt organisatorisk læring, eksempelvis videndeling. Samt at se på kommunens tiltag på sprogområdet generelt: har pædagogernes kompetenceudvikling ændret praksis i kommunernes dagtilbud som helhed?

Undersøgelsens to første dele er fyldigt afrapporteret i to delrapporter fra hhv. juni 2008 og februar 2009 – slutrapporten vil opsummere de væsentligste resultater fra de to første undersøgelser sammenholdt med resultaterne fra den sidste del af undersøgelsen. Derudover vil rapporten fokusere på de generelle erfaringer, projektet har genereret og afslutningsvist komme ind på en række fokuspunkter i forhold til kommunale kompetenceudviklingsprojekter som dette.

Rapporten vil således komme ind på:

¹ Derudover deltog én medarbejder fra Fritids- og kulturforvaltningen

- Hvad betyder sprogvejlederuddannelsen (eller anden formaliseret uddannelse) for den enkelte pædagog faglighed og professionsidentitet – hvad er det de konkret bliver bedre til og hvorfor?
- Hvilken kompetenceudvikling sker der i en institution, når en medarbejder har været i uddannelse? I form af eksempelvis en ændret praksis? En højere grad af videndeling medarbejderne indbyrdes? Og hvilke betingelser skal der være til stede for at en institution kan få gavn af, at en medarbejder har fået en sprogvejlederuddannelse? Samtidig diskuteres den status af ”ekspert” eller særlig ressourceperson/frontløber, som uddannelsen kan medføre ift. institutionens praksis som helhed
- Hvilken organisatorisk udvikling kan et samlet kommunalt uddannelsesforløb medføre ift kommunens samlede praksis på daginstitutionsområdet? Og hvilke betingelser skal der være til stede for at man kan sige at en økonomisk satsning af denne art lønner sig på sigt.

Projektet og rapporten er udført af Birte Gudiksen, lektor ved Ballerup-Seminariet og projektkonsulent ved Videncenter for læring og voksenuddannelse. Videncenterkonsulent Hans Månsson, Kompetenceenhed for logopædi har fungeret som projektleder og sparringpartner.

Projektet er derudover tilknyttet lektor og centerleder Dorte Blesses, Center for Børnesprog, SDU.

2. Forundersøgelsen – Institutionernes sprogpraksis

Det skal siges med det samme, at forundersøgelsen på ingen måde kan sige noget generelt om sprogarbejdet i Ringsted kommunes mange daginstitutioner, men den gav alligevel en række interessante pejlinger ift. problematikker, som nok kan siges at have almen karakter:

Det var f.eks. interessant, når man spurgte forældrene om institutionernes sprogarbejde, at talepædagogernes indsats set med forældreøjne var ret synlig og derfor også vurderedes som gavnlig. Hvorimod den sproglige indsats, der i det daglige udføres af pædagogerne, ikke var synlig for forældrene i samme grad. Det kan der være flere grunde til. Undersøgelsen peger især på tre faktorer:

- Aktiviteter i daginstitutionen, både for de mange børn og for de få, bliver først rigtig synlige for (og værdsatte) af forældrene, når de dokumenteres – både i form af informationsmateriale (eksempelvis en folder) og mundtlig information i det daglige.²
- Forældre har selvfølgelig særinteresser ift. deres eget barn – en af forældrene havde således et ”sprog barn” og oplevede i højere grad, at der blev arbejdet med barnets sprogproblemer, når barnet blev taget fra de daglige aktiviteter for at arbejde med sproget i en mindre gruppe. Aktiviteter, der foregik i hele børnegruppen, blev således ikke af denne forælder vurderet som en indsats, der gavnede hendes barn.
- Interviewet med pædagogerne viste, at der ofte anvendes en meget uspecificeret sprogbrug omkring sprogarbejdet – ”det gør vi jo hele tiden” – ”det indgår i alt hvad vi laver”. Den slags udsagn har sin rigtighed, der er netop ”sprog i det hele”. Men det kan også som tendens blive så uspecifikt at det set med forældreøjne kan virke, som om man i institutionen faktisk ikke arbejder bevidst med sproget og sprogets mange facetter.

² Forældre er selvfølgelig vant til at se på opslagstavlen, hvor den meste information er at hente. Men det er oftest kort faktuel information ”på torsdag skal vi i Zoo – husk madpakke og drikkedunk” eller eksempelvis billedberetninger om hvad børnene har oplevet ”Mie og Niklas hilser på giraffen”. Forældrene efterlyste specifikt den information, som fortæller hvad det pædagogiske formål er med de enkelte aktiviteter og hvorledes forældrene kan støtte op omkring disse indsatser hjemme.

Interviewet med pædagogerne viste faktisk, at der blev arbejdet med sprog på alle de måder, man kan arbejde med sprog på, og de fleste institutioner havde også en meget bevidst sprogpædagogik. Overordnet fremstod institutionernes sprogarbejde, som det blev beskrevet af pædagogerne, derfor som rimeligt forskelligt og varieret. Ikke mindst fordi børnene i de enkelte institutioner var forskellige, og institutionerne dermed vægtede sprogarbejdet forskelligt. Sprogarbejdet indgik således både som en del af det daglige pædagogiske arbejde, dvs. i betydningen ikke strukturerede eller planlagte daglige aktiviteter ("det der foregår hele tiden") og som dele af planlagte (men knap så strukturerede aktiviteter), f.eks. med særligt fokus på bestemte temaer eller aktivitetsområder OG som planlagte og strukturerede aktiviteter, der nogen gange var en decideret sprogaktivitet, eller hvor sprogarbejdet indgik som en del af aktiviteten. Det kan derfor være svært at sige, hvor meget den enkelte institution arbejdede med sprog ift. "hele pakken" af pædagogiske aktiviteter og hverdagslivet i institutionen i øvrigt.

Alle institutioner arbejdede med sprog på mange forskellige måder, i form af oplæsning og eventyrfortælling, billedbøger, rim og remser, sanglege m.v.. Flere institutioner vægtede sammenhængen mellem sprog og motorik, ligesom der de fleste steder ind i mellem arbejdedes med temaer, hvor sprogarbejdet indgik som en væsentlig del, f.eks. eventyrprojekter, hvor der fortælles, læses op, laves billeder, dramatiseringer af eventyr o.s.v.. En del af institutionerne var endvidere opmærksomme på sprogets kommunikationsfunktion, hvor der lagdes vægt på at italesætte følelser og handlinger, bruge sproget til at løse konflikter m.v. Det mest strukturerede og sprogrettede arbejde foregik i de institutioner, hvor målgruppen også lagde op til det, dvs. i den institution, hvor der var mange tosprogede børn og i den særlige sproggruppe for sprogsvage børn.

Kort sagt var det indblik i institutionernes sprogarbejde ikke usædvanligt set ift. sprogarbejde i daginstitutioner generelt, ligesom nogle af de dilemmaer og problemstillinger, som undersøgelsen pegede på, kunne siges at være ret almindelige. Det var derfor også ret interessant, hvad de næste faser af undersøgelsen ville vise.

3. Resultater af kompetenceudviklingsprojektet i Ringsted: Pædagogernes faglighed og institutionernes sprogpraksis

Pædagogernes kompetenceudvikling – professionens udvikling

Både spørgeskemaundersøgelsen og fokusgruppeinterviewet, der blev foretaget umiddelbart i forbindelse med pædagogernes færdiggørelse af uddannelsen, viste, at deltagerne udbytte af uddannelsen, fagligt som personligt havde været højt. Deltagerne talte om store mængder af ny teoretisk viden og om nyerhvervet "færdighedsviden", dvs. viden som umiddelbart kunne implementeres i praksis, i form af konkrete metoder, sprogmateriale m.v. Ligeledes var det tydeligt, at også holdningsplanet var rykket. Flere af deltagerne nævnte, at de havde fået et helhedssyn på barnet: "Jeg ser nu på børnene - og ikke kun på deres sprog - med andre øjne. Jeg lægger mærke til meget mere, og praktisk kan jeg sætte ord på", som en af deltagerne i spørgeskemaundersøgelsen skrev.

Uddannelsen havde også skærpet deltagerne bevidsthed om og syn på den pædagogiske praksis – "plejer"-syndromet: de daglige rutiner og doxaer var blevet udfordret. Ikke mindst de store samlinger og den manglende opdeling af børnene i aldersvarende grupper – eller små grupper i det hele taget, var noget de nye sprogvejledere er blevet meget opmærksomme på: "Jeg ville opdele børnene noget mere. Jeg kan næsten ikke holde ud, når de råber: "Der er samling!" for hele banden. Det er jo ikke noget værd. I forhold til min viden nu, ville jeg sige: Del op, del op, del op".

Ligeledes kan man sige at professionen klart havde fået et løft. Deltagerne lagde f.eks. vægt på at de følte sig bedre rustet til at tale med forældrene og fagligt begrunde deres handlinger, ligesom der kunne mærkes en klar fryd over at kunne give talepædagogerne "baghjul":

"Vi puster talepædagogerne lige i nakken – de er selvfølgelig eksperter ift de svære børn, men jeg er i bedre dialog med talepædagogen om disse børn nu. Og vi kan godt vejlede omkring de almindelige børn, vi kommer jo dybere ned ift. sproget i vores uddannelse".

Praksischokket – når alt er ved det gamle

Det var et chok for nogle af deltagerne at komme tilbage til institutionen - og for mange: den "gamle" praksis. Dette var bl.a. oppe at vende mange gange i fokusgruppeinterviewet, hvor deltagerne havde været på arbejde i 4 dage, og indtrykkene og kontrasten til uddannelsen stadig var meget frisk:

"Jeg havde den oplevelse, da jeg kom tilbage at NU skal jeg altså have sagt til de her mennesker at der skal ske noget. Og det havde jeg det ikke så godt med. Så jeg tænkte meget over hvad jeg havde lært i vejledning³. Så fik jeg vendt det rundt, så det ikke blev optaget som om at jeg skulle komme og være klog"

Nogle af deltagerne synes, det er svært både at få anerkendelse og anvendelse for deres nye kompetencer i deres institutioner. Travlhed var én begrundelse, men det begrundes også i, at nogle institutioner ikke ønsker at få ændret deres praksis: "det går godt nok som det går". Deltagerne var også meget usikre på deres kommende roller i institutionerne og på kollegernes respons.

Den nye rolle – "eksperter", "frontløbere" eller bare en som de andre?

Kommunen har tidligere erfaringer med at efter- og videreuddanne pædagogiske medarbejdere til at varetage særlige funktioner (indgå i en ekspertrolle) eller fungere som udviklingsagenter på et særligt område, samtidig med at de efter endt uddannelse er tilbage i institutionen som "almindelige" kolleger, dvs. uden særlige beføjelser og/eller ledelsesfunktioner. Heraf opstår nogle særlige dilemmaer for de efteruddannede pædagoger.

I forundersøgelsens interview med forvaltningsrepræsentanterne fremgik det, at de efteruddannede pædagoger (i de tidligere projekter) havde haft svært ved at forvalte deres nye rolle som hhv. eksperter og udviklingsagenter. Dels havde de oplevet, at de dermed i "specialist"- eller "ekspert"-funktionen kunne komme i den situation, at deres særlige kompetencer ikke blev brugt til en videreudvikling af institutionens praksis (og viden), men som en "sovepude" eller "niche" i institutionen – "dét har vi én, der tager sig af"⁴. Dels at det kan være svært at gå ind i rollen som vejleder eller udviklingsagent på kolleganiveau, fordi det kan skabe usikkerhed om, hvilken adkomst den efteruddannede pædagog har til at intervenere i kollegernes arbejde, f.eks. at påpege manglende viden, komme med forslag til ændret praksis m.v.

Deltagerne på sprogvejlederuddannelsen havde ligeledes en usikkerhed omkring den rolle, de i fremtiden ville have i institutionerne. Dels var der angsten for at komme og virke bedreviddende ift. kollegerne. Dels usikkerheden om hvorvidt institutionen faktisk ville gøre brug af de kompetencer, sprogpædagogerne havde fået. Men der var tilsvarende også stor usikkerhed omkring, hvorledes kommunen ville

³ Vejlederrollen f.eks. i forbindelse med kollegavejledning indgik som et element i uddannelsen

⁴ Dette viste sig også at være tilfældet for nogle af sprogvejlederne – mere om dette senere

gøre anvendelse af sprogvejledernes kompetencer og hvorledes kommunen ville understøtte institutionernes brug af sprogvejlederne.

1 år efter – den gode effekt af uddannelsen!

Det var interessant at se – i den sidste del af undersøgelsen, hvor de nye sprogvejledere havde praktiseret i et år – hvilken effekt uddannelsesforløbet havde på sigt. Den gode nyhed er klart her, at pædagogernes kompetenceudvikling har haft effekt. Både i interviewene i institutionerne med de uddannede sprogvejledere og deres ledere, og i interviewet med de to repræsentanter for forvaltningen fremhæves den faglige opkvalificering, og den betydning dette har haft for fagområdet og professionen som helhed. Generelt oplever man i forvaltningen, at sprogindsatsen i institutionerne er blevet mere fokuseret og fornemmelsen er⁵, at færre børn indstillet til talepædagogerne, fordi daginstitutionerne i højere grad kan løse problemerne selv: ”den bevidsthed, de har fået om den indsats de gør, og den teoretiske ballast de har fået, hvor de er langt mere sikre i deres handlinger og vurderinger, gør at de selv tager aktion på det”.

Sprogvejlederne selv oplever sig som mere sikre og tydelige – både internt i den samlede personalegruppe og eksternt i forhold til forældrene: ”jeg har fået mere styrke i relationen til forældrene og professionen og fagligheden er blevet mere tydelig. Jeg siger ikke mere at jeg føler og fornemmer noget, nu kan jeg godt sige: sådan ER det”. De to sprogvejledere, der indgik i den sidste del af undersøgelsen, oplever begge at blive mødt med anerkendelse fra kolleger og ledelse og bliver både brugt som konsulenter og eksperter ”på den gode måde” ved, at kollegerne beder om gode råd eller deltagelse i en vurdering af et barn m.v. Samtidig er institutionerne blevet bedre til at vejlede forældrene omkring den indsats, der kan gøres hjemme.

Det er dog ikke uddannelsen alene, der kan tage æren for den mere fokuserede indsats i institutionerne – det er i høj grad også båret af sprogvurderingerne, som institutionerne og forældrene positivt har taget til sig som udgangspunkt og platform for sprogindsatsen i institutionerne og forældresamarbejdet:

”Med sprogvurderingerne kan vi godt fortælle forældrene, at her var lige lidt, ikke noget alvorligt, men det kan være et område, som man godt kan arbejde med, og så kopierer vi lige en side fra Solbogen⁶ og giver forældrene det med. Vi udlåner også bøger og spil, og det er klart noget, vi er begyndt på efter uddannelsen”

Muligvis handler dette også om, at forældrene selv deltager aktivt i sprogvurderingerne, så der i højere grad skabes et fællesskab omkring barnet med udgangspunkt i vurderingen. Og i institutionel sammenhæng og for pædagogerne er sprogvurderingerne blevet et meningsfuldt redskab: sprogvurderingerne ”fanger” flere børn med sprogvanskeligheder – især af den type vanskeligheder, som man i den normale praksis ikke lytter sig til eller lægger mærke til, bl.a. fordi det kan være svært at få øje på:

”Vi kan godt have nogen børn, som sagtens kan høre eller forstå en kollektiv besked, fordi de gør som andre gør: f.eks. ’nu skal vi alle sammen ud og have tøj på’. Men når man laver testen kan man se at barnet alligevel ikke har forstået det. Og der er børn, der taler meget, men som ikke forstår meget alligevel. Man kommer ind bag ved noget som godt kan narre én – fin udtale gør det ikke alene”

⁵ Kommunen har endnu ikke evalueret på effekten af sprogvurderingerne. Ringsted er ikke koblet op på Mikro Værkstedets registrering af sprogvurderingerne.

⁶ Helle Iben Bylander og Inge Benn Thomsen: *Sprog og leg (SOL) – sproglege til børn fra 2 til 9 år med et eller flere sprog*, Specialpædagogisk Forlag 2008 – bogen bliver generelt omtalt som ”Solbogen”.

Eller som den anden sprogvejleder siger: ”Vi kan bruge sprogtesten til at se på vores egen praksis. Hvis der er mange, som ikke forstå ”foran – bagved – ved siden af” så kan vi gå ind og arbejde målrettet med det”.

Der er mange ”AHA-oplevelser” forbundet med at lave sprogvurderingerne, hvor pædagogerne får særlig indsigt i det enkelte barn, som rækker ud over barnets sprogmestring og giver indblik i barnets sociale kompetencer, samspil med andre børn og voksne samt med forældrene. Og det betyder, at alle omkring barnet – herunder forældrene – ”får en forståelse og bliver opmærksomme på sproget på en anden måde, især de forældre, der lige skal slå farten lidt ned og lære at tale med børnene i stedet for at tale til dem, så det har givet en anden opmærksomhed.” Selvom den ene af de institutioner, der deltog i undersøgelsen, er en institution med højt uddannede forældre⁷ og derfor kunne være en af de institutioner, hvor man ikke anvendte sprogvurderingen i samme omfang som andre steder, har man her den klare holdning, at man bruger materialet og tilbyder den til alle børn uden at lægge op til, at forældrene kan vælge den fra: ”vi er nok gået friskere til forældrene og været mere direkte, selvom vi på den måde ikke er så hårdt ramt af sprogbørn”, som lederen siger.

Det er interessant, at sprogvurderingerne indgår meningsfuldt i den pædagogiske praksis – uanset om den bruges i en meget struktureret institution eller i en institution med udbredt selvforvaltning⁸. I begge institutioner er det desuden således, at der oprettes små sproggrupper med børn, der skal have særlig opmærksomhed, ligesom institutionernes sprogpraksis generelt er blevet mere fokuserede på sproget i det daglige arbejde. I den ene institution foregår sprogvurderinger i et samarbejde mellem to pædagoger: en uddannet sprogvejleder, som fast tager sig af de store vuggestuebørn, og en sprogpædagog, som har stuen med de små børnehavebørn. Det opleves som en klar fordel at være to på området, både fordi der løbende kan udveksles erfaringer med sprogvurderingerne, og at man kan supplere hinanden. For den pædagog, der ikke har uddannelsen, har det været en styrke at få en kollega med sprogvejlederuddannelsen. ”Det er dejligt, at hun er kommet på og har haft endnu mere faglighed omkring det og har kunnet uddybe det mere, end jeg selv har været i stand til”. De to pædagoger kan ligeledes lave en fælles indsats omkring sprogboerne. I den anden institution er det kun sprogvejlederen, der laver sprogvurderingerne. Hun har selv ansvar for den store børnehavegruppe, men da institutionen har en åben struktur, hvor både børn og voksne færdes i hele huset (de voksne vælger sig ind på et rum en uge ad gangen), har hun et godt kendskab til alle børnene. Det er de voksne, som har det primære ansvar for de børn, som skal have særlig opmærksomhed, der også tager sig af den opfølgende indsats – godt hjulpet af sprogvejlederen, der her fungerer som konsulent. De to sprogvejledere får da også tydelig anerkendelse fra lederne, som begge oplever, at sprogvurderingerne og pædagogernes uddannelse har opkvalificeret det faglige niveau.

Det er også interessant, at hhv. kompetenceudviklingen og sprogvurderingerne tilsammen har givet et bedre forældresamarbejde med en større grad af tydelighed omkring hhv. institutionernes og forældrenes ansvar i forhold til støtten omkring det enkelte barn. I den ene institution, der medvirkede i den sidste del af undersøgelsen, er man konsekvent begyndt at give forældrene ”lektier” for. Det har forældrene i starten skullet vænne sig til:

⁷ Som iflg EVA-undersøgelsen er den forældregruppe, der er mindst motiveret for at lade deres børn sprogvurdere – se *Sprogvurderinger på dagtilbudsområdet og børnenes resultater*, Danmarks Evalueringsinstitut 2009.

⁸ Det har ikke været dette projekts ærinde at se på, hvorledes arbejdet omkring sprogvurderingerne konkret har foregået. Men dette kan man læse mere om i Lena Basses rapport om *Det tværfaglige samarbejde om børns sprog og 3-års sprogvurdering. 2. delrapport. Casestudie i 2 kommuner*, som også er publiceret i det Nationale Videncenter for Læsning februar 2010

”Det har været med til at opkvalificere det generelle pædagogiske niveau (..) det er noget nyt at vi med de helt små er begyndt at give dem en kuffert med hjem, hvor forældrene hjemme får en opgave (..) og man vænner forældre til at det er sådan man arbejder, så vil det have en virkning over et langt træk. Vi laver altså også lektier med børnene, når de er bittesmå. Det er en holdningsændring, må man sige”

Specielt i denne børnehave, hvor man oplever fortravlede forældre med pendlerjobs, og hvor der generelt ikke bliver læst med børnene hjemme, har det været en styrke at kunne gå ind på baggrund af en større faglig ballast og tydelighed og hjælpe forældrene med at varetage deres opgave.

Men det er også værd at bemærke, at succeshistorierne i de to institutioner, som har indgået i den sidste del af undersøgelsen, ikke nødvendigvis er til stede i alle institutioner med en uddannet sprogvejleder. Som næste afsnit vil vise, er udviklingen af den gode praksis og muligheden for at udfolde sin nye kompetence også afhængig af både institutionens muligheder for at implementere ny praksis, understøttelse via den daglige ledelse og den kommunale indsats i øvrigt.

4. Effekter af kompetenceudviklingsprojektet i forhold til organisatorisk læring og det kommunale niveau

Hvad vil de egentlig bruge os til?

I undersøgelsen fra 2009 med de nyuddannede sprogvejledere var der generelt en frustration over den manglende udmelding fra kommunen om, hvad man ville bruge sprogvejlederne til. Sprogvejlederne havde på dette tidspunkt selv en del forslag til, hvordan de kunne bruges både på deres egne institutioner og i andre institutioner, samt til hvilke tiltag, der kunne støtte op om udviklingen, således at der kunne skabes organisatorisk læring på baggrund af uddannelsesforløbet, f.eks. netværksgrupper, efteruddannelse af andre målgrupper, eksempelvis dagplejerne, til at kunne indgå som resursepersoner, der enkeltvis eller som gruppe kunne hjælpe andre institutioner til inspiration til sprogarbejdet gennem ”det levende eksempel”: ”Det er nok noget med at kunne vise noget, der virker”; ”der er jo nogen, der altid mener, at det, de plejer at gøre, virker bedst, og det er sårbart at gå ind og korrigere”.

Altså var der allerede her stribevis af gode ideer og forslag til, hvorledes sprogvejledernes viden og kompetence kunne spredes og deles i kommunen. Og sprogvejlederne var lidt skuffende over ikke at få anerkendelse fra kommunen, da uddannelsen var færdiggjort. De måtte selv få sat et billede i den lokale avis og deres kompetence er ikke synliggjort gennem hjemmeside, institutionernes billedgallerier eller lignende.

Nogle af de tiltag, de nyuddannede sprogvejledere efterlyste, er dog sat i værk. Sprogvejlederne indgår i det kommunale sprognetværk, som udgøres af hhv. de sprogpædagoger, som har ansvar for §4A-indsatsen, og de sprogpædagoger, der tager sig af sprogvurderingerne i daginstitutionerne. Heraf er en del ikke uddannede sprogvejledere. Deltagerne er således ikke en homogen gruppe – der kan f.eks. være stor forskel på at være uddannet og ikke-uddannet og forskel på deltagerens interesser. De to sprogvejledere som deltog i interviewene oplevede således ind i mellem at indholdet ”lå under niveau” og prioriterede ikke at komme til alle møder i netværket.

Derudover har talepædagogerne i samarbejde med to af de uddannede sprogvejledere lavet en række ”sprogkufferter”, som både kan anvendes målrettet ift områder i sprogvurderingen og mere generelt i institutionernes sprogarbejde. Et arbejde, der er lagt megen energi og hjerteblood i – en af sprogvejle-

derne, der deltog i interviewene havde været med til dette arbejde og været meget glad for det, selvom meget af arbejdet måtte udføres i hendes fritid.

I institutionerne kunne man dog godt tænke sig en mere målrettet indsats fra kommunen, som én af lederne siger: "de skulle tage og invitere den viden ind som andre har og tro på at dem de uddanner faktisk ved mere nu og er i stand til at hjælpe en udvikling på vej ... sprogvejlederne kunne sætte en anden dagsorden, hvis de kom til fadet – altså hvis de fik lov". En af medarbejderne nævner at sprogkufferterne, som der er lagt så meget arbejde i, ikke bliver spredt naturligt ud i institutionerne – de burde gå på omgang, så institutionerne blev fortrolige med materialet og brugte det.

Set fra forvaltningsniveau er det ikke manglende vilje, men måske i høj grad et udtryk for den kompleksitet, der kendetegner daginstitutionsfeltet og dets lejring i den kommunale struktur, forvaltningsmæssigt som politisk, som gør, at udviklingen set fra institutionsside kan virke noget træg.

Ringsted kommune er en meget udviklingsorienteret kommune med en – indtil videre - decentral struktur, dvs. med en høj grad af selvforvaltning i de enkelte institutioner. Kommunen har flere projekter og uddannelser inden for det pædagogiske område blandt andet for at imødekomme lovgivningsmæssige krav, både i forhold til § 4 A indsatsen, de pædagogiske læreplaner og sidst sprogvurderingerne⁹. Også daginstitutionsledelserne er i uddannelse. Og børne- og ungeområdet har generelt bevågenhed og interesse fra det politiske niveau.

I interviewet med forvaltningsrepræsentanterne før uddannelsens start fremgik det tydeligt, at forvaltningen i forbindelse med de mange tiltag, også har udviklet et nødvendigt pragmatisk syn på tingene. I det politiske landskab kan indsatsområder og prioriteringer skifte natten over:

"Udviklingen lige nu, det svinger jo som et pendul, nu er de så fyldt af det her og alt skal handle om sprog og de sætter i værk og per tradition går der et par år før det lander et naturligt sted, hvor vi er fortrolige med materialet og vores rolle og samarbejdet osv. Så der bliver givetvis nu et par år, hvor de nærmest kun kan tale om sprog fordi de får så massiv uddannelse."

Der er nu – ca. 2 år efter – i forvaltningen både tilfredshed med kompetenceudviklingsforløbet og den effekt, der indtil videre kan mærkes på institutionsniveau, men også en viden om at det tager tid før der er en vis effekt på hele området: "Det tager tid at få spredt en ny praksis" (..) "Det har vi en opgave med nu og det tager tid". Man selv sagt også godt klar over at organisatorisk udvikling ikke kan iværksættes over én kam. Nogle institutioner har – af mange grunde - svært ved at tage imod nye tiltag og åbne for forandringer og derved udnytte at en medarbejder har været i uddannelse. I Ringsted tror man på det gode eksemplens magt, hvilket kan siges at være både et meget pragmatisk syn, men også et forsøg på ikke at stigmatisere institutioner, som af den ene eller anden grund har det svært med at følge med udviklingen. En langvarig strukturdebat i kommunen har f.eks. været med til at flytte fokus og tage energi fra opgaverne i institutionerne. Derfor mangler der funktionsbeskrivelser på de nye sprogvejledere, ligesom hjemmesiden mangler at blive opdateret.

Men dér, hvor der f.eks. arbejdes, er på lederniveau. De fleste ledere er i gang med en diplomuddannelse, bl.a. fordi erfaringerne fra tidligere projekter viser, at lederne skal vænne sig til og støttes til at indtage nye roller og funktioner i institutionerne:

⁹ Samt i øvrigt mange andre projekter som ikke nævnes her.

”Opkvalificeringen og fokus på den menige pædagog har i den grad betydning, men det har først kunnet lade sig gøre nu, fordi lederne før bare har været den første blandt ligemænd og der har været en ”alle skal være lige” kultur. Der var ingen der skulle vide mere end andre. Men tiden har været for og vi har lagt vægt på at lederne ikke skal vide alt om alt. Det kunne ikke lade sig gøre for 10 år siden. Der er stadig en lille vind af det, men den er aftagende og lederne har mere tillid til at medarbejderne kan nogle ting.”

Lederlaget er centralt, fordi det er her, linjen lægges, og der skabes åbenhed for ny praksis og forståelser af praksis. Derfor er erfaringerne også ift. sprogvejlederne, at de steder, hvor den nyuddannede medarbejder har lederens bevågenhed og interesse, der går det godt, mens ”de steder, hvor man skal kæmpe for at få institutionens interesse, er det et enkeltmandsprojekt”.

Generelt er institutionerne da også i følge forvaltningsrepræsentanterne blevet mere selvforvaltende. Før brugte man i højere grad kommunens eksperter, bl.a. PPR – dette var også en måde at vise, at man i institutionerne tog ansvar for de sårbare børn:

”Alt var jo tilrettelagt sådan at der sad en hær af kloge, kloge hoveder og det gjaldt bare om at henvende sig, så man gjorde opmærksom på, at man gjorde sit arbejde godt: Jo flere gange vi kontakter forvaltningens eksperter, jo mere bevidner vi at vi faktisk gør vores arbejde, og det er jo en besynderlig tilgang. Og derfor er det sjovt at det nu så småt begynder at vise en forandring. Og vi skal jo understøtte at de kan selv”.

Der er altså på mange leder en kraftig omstrukturering i gang, som ikke mindst skaber forandringer i holdningslaget, både i form af at skabe tydeligere ledelse, men også en større grad af arbejdsdeling og uddelegering af kompetencer i institutionerne. Og som man siger i forvaltningen, så er det nu det store sejtræk ligger, hvor der skal ”puffes og animeres”, og hvor sprogvejlederne også har en stor opgave foran sig.

5. Dilemmaer og problemstillinger i forbindelse med kommunal kompetenceudvikling

Efter- og videreuddannelse inden for det pædagogiske område er i de sidste 10 år blevet gradvist mere målrettet til i højere grad at indgå som elementer i både institutionelle og kommunale indsatsområder og tiltag. Ikke mindst i kølvandet på ny lovgivning, som skal implementeres i institutionernes daglige virksomhed og i de kommunale prioriteringer. Læreplanslovgivningen er et godt eksempel herpå, og det er lovgivningen omkring sprogvurdering af de 3-årige også. Det er specielt det sidste, som vil være denne artikels fokus, da jeg som nævnt har været på sidelinien i et kommunalt projekt, som har haft til hensigt at opkvalificere kommunens daginstitutionspædagoger til at varetage opgaverne omkring sprogvurderingerne.

Sådan er det også i Ringsted: ”Det er ikke nok, at man sender medarbejderne på det kursus og på det kursus, og så skal vi lave handskedukker.. det skaber ikke den der pædagogiske refleksion og det der engagement og den forståelse”. Uddannelse skal være målrettet de overordnede mål og sigtelinjer og skabe generel forandring i feltet; man skal have ”tilrettelagt institutionens praksis på en sådan måde at alle børn udvikler sig – også de børn, der skal have fokuseret opmærksomhed”. Kommunen har således også et ærinde med kompetenceudviklingsprojekterne, som rækker ud over den enkelte pædagog og den enkelte institution. Der er ikke kun tale om at løfte en konkret opgave, som eksempelvis sprogvur-

deringerne, men at løfte feltet som helhed. Dette er også hensigten med den omfattende lederuddannelse, som kommunen har iværksat.

Der er i virkeligheden mange dilemmaer og konfliktende dagsordener, der kommer på spil i et sådant kommunalt tiltag. Både på det individuelle niveau, det institutionelle og det kommunale. Man kan eksempelvis ikke som medarbejder inden for daginstitutionsområdet altid regne med at få sine ønsker ift. efter- og videreuddannelse opfyldt, fordi man kan være udset til at være dén medarbejder, der skal indgå i et bestemt tiltag eller satsningsområde. Ligesom institutionerne sjældent kan sætte deres egne dagsordener igennem ift. efter- og videreuddannelse, da der i højere grad bliver lagt bindinger ind over de få midler eller kun tilført midler, hvis man lægger sig i slipstrømmen af kommunale projekter. Det er et vilkår, som vi også møder på sprogvejlederuddannelsen, hvor ikke alle studerende kommer af egen drift, men som én studerende betegnede det ”er blevet prikket til uddannelse”. Ligeledes indgår de fleste studerende i en enten institutionel eller kommunal strategi, der enten er direkte koblet op på implementeringen af sprogvurderingerne eller eksempelvis en bredere satsning ift. bestemte målgrupper, f.eks. de tosprogede børn eller de socialt udsatte børn.

Det er heller ikke nemt for kommuner eller statslige instanser at iværksætte særlige indsatser eller ”highlighte” særlige sociale problemer gennem eksempelvis lovgivning eller puljemidler. Det er nemlig ikke sådan, at man ved hjælp af lovgivning uden videre kan styre eller forudberegne effekten eller betydningen af lovgivningen. Der er ikke en direkte linie mellem hensigterne og ønskerne fra eksempelvis ministeriets side og så den konkrete udmøntning af lovgivningen i de enkelte kommuner. Og det er der mange grunde til.¹⁰

Sprogvurderingerne indgår således i et ret omfattende politisk tiltag, der – sammen med bl.a. læreplanerne – har til hensigt gennem tidlig og målrettet indsats at styrke især de børn, som kan have svært ved at klare sig i skolen og på sigt erhverve sig en uddannelse. Det handler bl.a. om at imødegå den negative sociale arv. Og overordnet handler det om, at samfundet har behov for veluddannet arbejdskraft som det første, og som det andet at forebygge at særlige grupper i samfundet udskilles fra både arbejdsmarked og samfundsliv og i øvrigt bliver en økonomisk byrde. Når vi aktuelt ser at færre unge, trods stærke hensigter og tiltag, gennemfører en ungdomsuddannelse, kan vi også forudsige, at dette vil medføre både sociale og menneskelige problemer. Og selvom den aktuelle unge-og-uddannelsesproblematik ikke er dette projekts ærinde, så har denne problematik faktisk haft en betydning for de indsatser, der netop er iværksat på daginstitutionsområdet. Det er nemlig bedre at forebygge end at reparere. Daginstitutionerne har dermed fået et temmelig stort ansvar i indsatsen for at forebygge sociale problemer i form af manglende uddannelse og deraf følgende arbejdsløshed, social og samfundsmæssig udstødning m.m.

Når denne meget overordnede vinkel er interessant i forbindelse med nærværende projekt, er det, fordi det er vigtigt, at pædagoger, der bliver involveret i forskellige tiltag, herunder uddannelsestiltag, også er bevidste om de mange komponenter, der er indlejret i sådanne projekter. Det kan nemlig have en betydning for pædagogens egen motivation som det første og som det andet for resultatet af uddannelsen, både for pædagogen selv, for selve professionen og for den institutionelle udvikling. Ligesom det faktisk er vigtigt for kommuner at være bevidste om, hvor komplekst et felt, målrettet efter- og videreuddannelse er, hvis man gerne vil have valuta for pengene.

I Ringsted har man sat mange skibe i søen, og det kan være svært at holde fokus og målrette udviklingen – i hvert fald på den korte bane. Det er også derfor, at resultaterne af sprogvejlederuddannelsen fortrinsvis kan måles på det nære: den enkelte sprogvejleder har konkret haft stort udbytte af uddannel-

¹⁰ Janne Hedegaard Hansen gør f.eks. rede for disse problemstillinger i første kapitel af **Narrativ dokumentation** (Hedegaard Hansen 2009)

sen, personligt som fagligt. Og dette har i de fleste tilfælde haft en positiv betydning for vedkommendes egen praksis og dermed for de børn, den enkelte beskæftiger sig med.

På det institutionelle niveau har uddannelsestiltaget sammen med sprogvurderingerne i mange tilfælde haft en betydning for institutionernes generelle praksis i form af både en mere fokuseret indsats, en større grad af selvforvaltning/kompetence (og dermed færre indstillinger til talepædagogerne) og et bedre forældresamarbejde. Det er desuden væsentligt, at forældrene også er blevet inddraget mere og måske derved har fået tilgodeset det ønske om større tydelighed, som blev efterlyst i forundersøgelsen til dette projekt. Men succes på det institutionelle niveau er i høj grad afhængig af den daglige ledelses interesse og bevågenhed, således at den enkelte pædagogs videreuddannelse kommer hele institutionen til gavn. En institution, der er i ledelsesmæssigt underskud eller ligger underdrejet af andre årsager, kan have svært ved at implementere ny viden og ny praksis.

Og på det forvaltningsmæssige niveau er kompleksiteten endnu større. Med mange skibe i søen og forskellige politiske dagsordner, kan det være svært umiddelbart at følge op på de uddannelsesmæssige tiltag og indlejre ny viden og kompetence, som både tilgodeser den engagerede nyuddannede medarbejders reformiver og den nødvendige styring og kontrol med nye tiltag på det overordnede niveau. Men det er på vej – på den lange bane.